

UN TEXT SOBRE MAYÛRCA I UN ALTRE SOBRE YÂBISA

El text sobre Mayûrqa

Ibn al-Khaṭīb ¹ informa de l'ocupació de les Illes Orientals d'al-Andalus per al-Mujâhid b. 'Abd Allâh al-Âmiri de Dânya entorn del 405-406/1014-1015.²

“(Al-Mujâhid) tot just després d'establir el seu domini sobre les Illes, va denominar-se amb el títol de *Dhû al-wizaratayn* ³ rang al qual l'havia elevat un del seus sobirans (*ba'da muluki-him*). Va perpetrar moltes malmeses contra els seus subdits; humilià als illencs; es va abatre sobre els notables i grans personatges (*bi-wujûhi-him wa-ru'asâ' i-him*) i infongué la por en els seus cors, perquè recelava (que) ells (atempessin) contra el seu poder (*dawla*), (doblegant-los) amb accions estranyes a la pietat i a la política, arribant fins i tot a posar dins tanques (*hazzara*) les seves egues de raça que eren la base de la seva riquesa; va fer un registre d'aquestes (egues) amb les seves característiques i quan qualcuna d'elles feia un poltre se'l registrava amb les seves senyes a (nom de) el seu amo obligant-lo a criar-lo i a ocupar-se'n d'ell fins que pogués ser cavalcats; llavors era confiscat i l'amo rebia a canvi 5

---

¹ Abû 'Abd Allâh Muḥammad b. Sa'id b. al-Kaṭīb *Kitâb 'amal al-alam*, Beirut, 1956, pàg. 218.

La professora M.ª J. Viguera de l'Universitat de Saragossa em va fer notar el text i, amablement, em va enviar una traducció. Que consti, doncs, el meu agraïment.

² Per tot l'episodi de l'anexió, elaborat sobre les informacions recollides per A. Campaner i F. Codera, veure G. Rosselló Bordoy *L'Islam a les Illes Balears*, Palma de Mallorca, 1968; pgs. 35-47.

³ Títol que implica competències d'ordre civil i militar.

danânîr darâhim,⁴; mai no es va augmentar aquesta (quantitat). D'aquesta obligació, l'amo, en el cas de que (el poltre) es fes malbé, no n'era deslliurat més que per un document (fet) per (qualcú) de la confiança (de Mujâhid). (Mujâhid) va fer tallar l'orella d'un home que li havia tallat a un poltre la seva amb la intenció de desfigurar-lo".⁵

L'anexió fou, doncs violenta. Sortosament, però, el text permet entendre que aquesta violència no es va exercir indiscriminadament sinó que va afectar als sectors dominants de les Illes; se li ha de donar a "els illencs" (*ahl al-jazâ'ir*) un sentit restrictiu.⁶ L'acció d'al-Mujâhid va dirigida exclusivament a dominar els "notables i grans personatges" que tampoc cal identificar amb cap forma estatal constituïda. Res en el text permet pensar-ho. Ben al contrari, l'exacció econòmica, detallada en el report, que contra aquest sector instaura al-Mujâhid és clarament sobre una riquesa privada, però segurament d'ordre tribal. No hi ha indicis d'usurpació per part d'al-Mujâhid d'un sistema fiscal constituït ni de cap redreçament d'una organització administrativa i tributària, obliterada degut a la descomposició de l'aparell estatal omeia de Qurtuba. El que, en rigor, posa en marxa al-Mujâhid és senzillament un control estricte de la producció d'egues de raça, "la base de la riquesa" dels notables, i de la seva comercialització, acaparant-la fixant un preu i obligant a vendre. Aquest preu 5 *danânîr darâhim*, sembla ser baix si la informació d'Ibn Hawqal és acurada. Segons Ibn Hawqal, a Orient, un mul o poltre de Mayûrqa, transportats en vaixells especialment consignats, podia arribar a ser venut per 150-200 *dinâr(s)*. Però també asseynala que aquest bestiar a l'illa de Mayûrqa tenia un preu baix.⁷ Per con-

⁴ No es tracta de peces de moneda sino d'una unitat de compte, el *dinâr dirham*, que és expressada metàlicament amb peces de *dirham*. Per tot això veure M. Barceló "On coins in al-Andalus during the Umayyad Emirate (138-300)" a *Quaderni Ticinesi VIII* (1979) pàgs. 313-323.

⁵ Es a dir, fer irreconeixible el poltre registrat naturalment sense el defecte.

⁶ L'expressió *ahl al-jazâ'ir* emprada per un historiador ha d'entendre's com a fent referència precisament als notables; veure P. Chalmeta "Simancas y Alhandega" a *Hispania XXXV* (1976) pàgs. 378-379.

⁷ *Configuración del mundo (Fragmentos alusivos al Magreb y España)* trad. M.ª J. Romani Suay, València, 1971, pàg. 67. Veuré també E. Ashtor "Prix et salaires dans l'Espagne musulmane au X et XI siècles" a *Annales S. E. C.* juliol-agost, 1965, pàgs. 664-679.

següent, es fa difícil avaluar correctament el significat del preu imposat per al-Mujâhid, encara que és plausible pensar que era efectivament baix. És evident, per altra banda, que aquesta acció només era possible a partir de l'establiment d'una certa mena de poder polític, d'un germen d'estat tributari; però en tot cas era una creació de bell nou i no la utilització d'una xarxa administrativa i política anterior. L'encunyació de moneda, un altre atribut clar del poder polític, tampoc permet de comprendre l'origen d'aquesta forma estatal nova atès que les primeres peces de *dirham* conegudes encunyades a Mayûrqa són del 438/1046.⁸ Al-Mujâhid, com és sabut, es dedicava al corsarisme.⁹

Si la producció ramadera és la base de la riquesa del "notables i grans personatges" això vol dir que, ultra haver-hi pastures, l'organització social, desaparegut l'estat tributari omeia que al-Mujâhid intenta d'alguna manera restaurar, no permet exaccions fiscals fortes i, per consegüent, difícilment tolera la formació de poders polítics interns i estables altres que els tribals, fraccionats doncs, en espais socials molt precisos. En un context d'aquest tipus troba finalment complerta explicació l'adopció del *juz* com a unitat administrativa de Mayûrqa vigent encara quan la conquesta catalana el 627/1229.¹⁰ El *juz'* (pl. *ajzâ'*) designa, tant a Orient com a Occident musulmans, "una zona habitada per membres tribals i generalment dedicada a pastures"; "terres comunals, doncs, i consegüentment lliures dels impostos".¹¹ Pot suggerir això que el procés d'utilització agrícola intensiva del sòl comencés al llarg del segle V/XI? És una hipòtesi ben pausable que no exclou que abans ja, a certes zones, s'hagués desenvolupat una agricultura d'irrigació força important. Les causes d'aquest increment serien les immigracions accentuades a partir de la dominació almoràvid, 509/1115-1116, i, abans, el fo-

⁸ Sobre aquestes encunyacions veure M. Barceló "Assaig d'un corpus numismàtic de la Taifa amirida de Dânya-Mayûrqa (436-468)" a *Actas del Coloquio Hispano-Tune-cino, 1979* (de pròxima publicació).

⁹ El 406/1015 inicià la seva expedició contra Sardenya, la narració de la qual és confusa, però.

¹⁰ M. Barceló "Sobre la divisió administrativa de Mayûrqa" a *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana* XXXVI (1978) pàgs. 238-245.

¹¹ La definició està basada en Yâqût (M. Barceló "Sobre la divisió administrativa..." pàg. 243).

ment de la producció agrícola per part de les tènues formes estatals taifes¹² que a Mayûrqa es podria situar cap el 436/1044-1045.¹³ En qualsevol cas aquesta seria una cronologia que podria servir de punt de partida per a una recerca més aprofundida. Nogensmenys el manteniment del *juz'* com a unitat administrativa bàsica, explícita als llibres de Repartiment catalans, és indicador de que l'estructuració social i ètnica no era prou modificada com per haver de substituir-lo.¹⁴

Finalment aquesta estructuració social explicaria la necessitat de les formes estatals (*makhzan*), tan estrictament taifes com representatives d'estats centrals i més o menys remots, de recorre al corsarisme contra les costes corses, sardes, italianes i catalanes, atès que les assignacions tributàries interiors devien ser, en circumstàncies normals, molt migrades. En un cert sentit paradoxal quasi es podria parlar d'un *makhzan* gairebé autònom de les forces socials tal com el postula Abdallah Laroui pel segle VII/XIII al Magrib.¹⁵

El text sobre Yâbisa

Ibn Jubayr¹⁶ tornant del seu llarg viatge per Orient el mes de *muharran* del 581/Abril-Maig 1185, ancora al port de Yâbisa. Però abans, tot just passada l'illa de Sardenya, es produeix una curta tempesta durant la qual:

“els nostres pensaments foren de malaverany i varem imaginar que els vents ens portarien cap a les costes de Barshaluna, que Deu la destrueixi...” Finalment, però, albiren Yâbisa, entren al port i ancoren.

¹² L. Bolens *Les methodes culturales au Moyen Age d'après les traités d'agronomie andalous: traditions et techniques*, Ginebra, 1974, pàg. 9.

¹³ Que ja apareixen més consolidades a partir d'Alí b. Mujâhid i, sobretot, amb la constitució a partir del 450/1058-1059, d'una taifa illenca amb al-Murtadâ primer, i després amb Mubashir.

¹⁴ M. Barceló “Sobre la divisió administrativa...” pàg. 244.

¹⁵ *L'histoire du Magreb. Un essai de synthèse*, París, 1970, pàgs. 191-201.

¹⁶ Abû al-Ĥusayn Muĥammad b. Jubayr *Riĥla*, Beirut, 1964, pàg. 319.

“La ciutat es trobava a 4 milles (*mil*)¹⁷ lluny. Varem ancorar just enfront de l'illa de Faramantira, separada de Yâbisa 4 o 5 milles; i té moltes alqueries habitades. Estàrem en el seu port a la vora de dues muntanyes separades i contraposades, conegudes per el Vell (*al-shaykh*) i la Vella (*al-‘ajuz*)”.

Es de notar el terror que produeix entre els viatgers la idea d'arribar a aigües de Barcelona, des d'on sortien vaixells en cors cap a les Illes. Per altra banda J. Vernet¹⁸ ja ha comentat sàviament els aspectes tècnics de la navegació que ofereix la *Rihla*. Cal repetir, però, que la travessia entre Yâbisa i Dânya es feia en un dia; i un dia s'emprava també per anar de Yâbisa a Mayûrqa, i de Mayûrqa a Manûrqa, sempre que els vents i correnties fossin favorables.¹⁹ Es tracta d'una navegació força veloç, doncs.

Les dues muntanyes dominant sobre el port han de ser la Serra Grossa, el punt més alt de la qual està a 6'5 km. del port i la Serra de Balansat que queda a uns 4 km.

No aconsegueixo d'entendre, tanmateix, la distància impossible de 4 milles del lloc d'ancoratge i la ciutat. No hi ha port suficient per a aquesta distància. I com que cita Faramantira a 4 o 5 milles de Yâbisa tendriem que, de fet, havien ancorat a Faramantira. Les distàncies estan, doncs, equivocades. I molt possiblement Ibn Jubayr no en sigui el responsable.

MIQUEL BARCELÓ

¹⁷ Una *mil* sembla equivaldre a 1.420 metres.

¹⁸ “La navegación en la Alta Edad Media” (Spoleto, 25, 1978) a *Estudios sobre la historia de la ciencia medieval*, Barcelona, 1979, pàgs. 383-441, especial, pàgs. 387-391 i 436-440.

¹⁹ J. Vernet “La navegación...” pàgs. 436-437.